

Az 1831-es kolerajárvány Temerinben

„Áldva marad ragyogó emléke örökké;
Míg Temerinbe' magyar szántani fog teleket.”

A kolera, a XVIII. század félelmetes betegsége 1817-től kezdve okozott világméretű járványokat. Magyarországon először 1831-ben ütötte fel a fejét, és ekkor az ország több vidékén, így Bácskában és Bánátban is valóságos elemi csapásként jelentkezett. A járvány 1831. nyarától több mint fél éven keresztül dühöngött és csak 1832 kora tavaszán szűnt meg.

1831 nyarán, amikor a járvány még egész Bács-Bodrog megyét veszélyeztette, július 26-án összeült Baján a rendkívüli vármegyegyűlés, amit teljes egészében a járványnak szenteltek. Megállapították, hogy a kolera gyorsan terjed a Tisza járás területén, ezért körülötte új egészségügyi védőkordont létesítettek, amely a csantavéri és a szabadkai közös határtól Szenttamás, Turia, Járeck, Tamerin helységek és a Sajkás kerület határáig húzódott. Azon a ponton, ahol a becsei út a temerini és csürogi határt szeli, őrház felállítását rendelték el, hogy ott a postai küldeményeket, leveleket füstöléssel fertőtlenítsék. A gyűlés második napján felolvasták Mészáros Dániel főszolgabíró levelét, amely szerint Martonos, Magyarkanizsa, Zenta, Ada, Mohol és Péterréve Tisza menti helységekben dühöng a járvány.

A Tisza vidéken júliusban Magyarkanizsán volt a legsúlyosabb a helyzet. Július 27-től augusztus 5-ig 393-an betegedtek meg, közülük 355-en meghaltak. Augusztus 6-án nem jelentkezett még a betegség Szenttamáson, Bácsföldváron, Turián, Temeriben és Járekon. Augusztus elkövetkező napjaiban azonban ezekben a helységekben is felütötte fejét a betegség. Temerinből augusztus 7-én hat beteget jelentenek, de a szeptember 7-ei jelentésben már nem szerepel Temerin, tehát ez a hullám gyorsan, komolyabb következmények nélkül átment a mezővárosra.

A veszélyeztetett helységekben a járvány terjedésének megakadályoztatására lezárták az utakat, megtiltották a kimenetelt a határba, a földesurakat utasították: nagyobb gondot viseljenek különösen a szegényebb, elesettebb jobbágyaik sorsa iránt.

Temerin sokáig mentes volt a járványtól, már-már úgy tűnt, hogy nem is jelentkezik a betegség. Ezt tanúsítja az a verzeset is, amely a Hazai és Külföldi Tudósítások című politikai hírlap Hasznos Mulatságok irodalmi melléklapja 1831. évi október 29-i 35. számában jelent meg. Temerin ekkor a Széchen-család birtokában volt. A Széchenek Horvátországból származtak, közülük Széchen Sándor (1740-1813) belső titkos tanácsos, a magyar udvari kamara elnöke, 1798-ban vegyes adományként jutott Temerin birtokába. 1811-ben grófi rangra emelték. Halála után fiai Károly és Miklós lettek, az akkor már mezővárosi rangra emelt Temerin földesurai. Miklós, atya nyomdokait követve, közszolgálati pályára lépett és ő is a magyar udvari kamara elnökségéig vitte, így túlnyomórészt Budán tartózkodott. Károly a katonai pályát választotta, de korán nyugállományba helyeztette magát, visszavonult a temerini családi birtokra, ott gazdálkodott. Jobbágyai őt tekintették uruknak. Ezt mutatja a Hasznos Mulatságokban megjelent „hálavers” hangvétele is, amelyet a verselő akkor írhatott, amikor Temerin még érintetlen sziget volt a járványtól sanyargatott helységek gyűrűjében:

*Háládatos Érzése
Méltóságos Temerini Gróf Szécsen Károly
Cs. Kir Al-Ezredes úr, nagy lelkű áldozatának.
Hív Alattvalói nevében énekelí B. M.*

Edzett fegyverrel mikor a' bűn-szülte halálnak
 Szörnyeteg angyala im' drága Házankra rohant:
 A' Kelet adta mirigy mérgét öntötte reánk, úgy
 Ömleni mint hullám torlatok árja szokott.
 Gyilkos karja, vasát megőlö mētelybe' főrösztvén:
 Rettentőképpen szór dühe egyre veszélyt.
 Mint a' dördült menny' tüze jó, 's lever egy riadással
 Mindent a' miresűjt, 's kegytelen össze típor:
 Úgy pusztít, dúl, vág iszonyú test halmokat állít;
 Majd két száz ezeret döntve le áldozatiúl.
 A' kinek élte szakadt, bűz lepte gödörbe tasztíták,
 Ott hamvadnak el óh Hunnia gyermekeid!
 Itt a' férj meghal, 's vele a' ház oszlopa dül ki,
 Kit repedett szívvel nője alélva sírat.
 Ott sebzett meljel liheg a' férj hölgye kihunytán,
 'S néha keservek alatt bádjadozik kebele.
 Sok szóltan tsetsemő anya nélkül hervada úgy el,
 Nap nélkül mint a' gyenge virág meg aszik.
 Több helyeken kiürült a' ház, atya nints' 's anya benne;
 Csak nyomorúlt árvák jajjai hangzanak ott'
 Özvegyek és árvák szívrazó könnyei, 's jaj szók
 Számtalan ajkakraól verdesik a' levegőt.
 Illyen búsz zokogás ki nem öntött még Temerinben,
 Mert a' szörnyű mirigy nem juta még ide el.
 Bár minden Helység körülöttünk sínlí veszélyét,
 Még is meg védett minket az égnek ura!
 A' mellyért is öröm fellángította ajakkal
 Vig hálát zengünk most; leomolva Neki!
 Isten után pedig, illy' köszönettel Földes Urunknak,
 Tartozik életünkért hálados kebelünk.
 Gróf Szécsen Károly vólt, jobbágyinak Attya,
 A' ki miattok tett sok nemes áldozatot.
 A' múlt szükségkor tsűrét feltárta az éhes
 Jobbágyinak gabonát osztata, pénzt, s' egyebet.
 Akkor így éltet adott soknak, mostan pedig őrzé
 Azt mindnyájunknak, védve mirigy dühütől.
 Édesen alvánk mink éjjel, tsend zárta lakunkban,
 Mert lám virrasztott gondja, sok emberiét.
 Mellyért áldva marad ragyogó emléke örökké;
 Míg Temerinbe' Magyar szántani fog teleket.

A lap következő számában „helyreigazítás” jelent meg:

Temerini Gróf Széchen Károly Cs. Kir. Al-Ezredes a' Hazai 's Külföldi Tudositások
 mellé tsatoltatni szokott Hasznos Multságoknak f.e. October 29-ikén költ 35-ik számú
 lapjain ezen versezetet: „Méltóságos Temerini Gróf Széchen Károly Al-Ezredes Úr
 nagylelkű áldozatinak hív alattvalói nevében énekelte B. M. olvasván, valamint a
 Szerzőnek ezen váratlan fáradságát elősméri és köszöni; úgy más részről kötelességé-
 nek tartja a' T. Olvasó Közönséget arról bizonyossá tenni, hogy azon érdem, melly
 által a' Temerini Uradalomnak az epekórság veszélyjétől való megmentése néki egye-
 dül tulajdonittatik, annál kevesebbé illetheti magát egyedül, mivel az érintett Urada-
 lomnak nemcsak maga, hanem Temerini Gróf Széchen Miklós úr ő Cs. K. A. Felsége
 valóságos belső titkos Tanátsosa, a' Nagy Méltóságú Kir. Magyar Udvari Kamara Al-

Elölülője, Tek. Pozsega Vármegye Fő Ispánja, szíve kedvelte Testvére is hasonfelében Tulajdonosa lévén, 's valamint mindenkor, úgy jelenvalólag is egy értelemmel bírván, örömmel sietett véle eggyütt való megőrzésére szükségesnek lenni találtak; igen távol lévén mindkettőjüktől az, hogy Jobbágyaik iránt tartozó szoros kötelességeik teljesítéséért köz dűtséretre, vagy jutalomra vágytak volna. – Hogy nyolcz ezer körül lévő Kedveltjeik ezen veszélytől, melly a' határos helyeken majd 3 hónapig uralkodott, mind ekkoráig megőriztettek, Isten után Tekintetes Bács-Bodrog te. Vármegyék lelkes Tisztviselői, nevezetesen járásbéli Fő Szolga Bíró Tekintetes Pacséri Mészáros Dániel úr tzelírányos, 's bétátások által a' környülményekhez alkalmaztatott Intézeteinek, valamint részekeről is tett Rendelések jóváhagyattatásának, Jobbágyaiknak azokban való megnyugvásoknak és engedelmességöknek köszönik."

Láttuk, Temerint mégsem került el a kolera. Az első hullámban a betegség valóban enyhe lefolyású volt, minden súlyosabb következmény nélkül, de Temerint az 1832. évi január 30-i jelentés újra említi, mely szerint január 21-éig a faluban 153 megbetegedés volt, közülük 64-en meghaltak, 89-en meggyógyultak. Január 24-éig még 96-an betegedtek meg, közülük 25-en meghaltak. Tehát január 24-éig 249 megbetegedés volt, közülük 89-en meghaltak, 55-öt pedig még gyógyítottak. A február 14-ei jelentés szerint a járvány még tartott, és csak a február 24-ei jelentés tudósít a betegség megszűnéséről.

Ezek szerint leszögezhetjük, hogy Temerinben a kolera két hullámban vonult át. Az augusztusi enyhe lefolyású volt, a második azonban súlyosabb volt, és az 1831 végén decemberben érthette el Temerint, egész januárban tartott és csak február végén szűnt meg. Összehasonlítva a Tisza járási községekkel, megállapítható, hogy Temerinben a járvány aránylag mégsem szedett annyi áldozatot, mint a fenti községekben és ez Széchen Károlynak is köszönhető.

Széchen Károlyt valóban tisztelték jobbágyai, erről tanúskodnak a Vasárnapi Újság egyik, 1860. évi számának címlapján megjelent, unokaöccsének Széchen Antalnak szentelt írásban a reá vonatkozó következő sorok: *Gróf Széchenyi Istvánnal ifjú évei óta baráti viszonyban élt, de politikai pályára nem lépett, hanem leginkább a neme-sebb gazdaságnak élve, valódi patriarchális szeretettel működött jobbágyai jólétének előmozdításán a családnak maig is földbirtokán, Temerinben, mely Bácsmegye leg-szebb s legvagyonosabb helyeinek egyike, s hol maig is kegyelettel említik az ő és neje, zsadányi és törökszentmiklósi Almásy Jozéfa nevét."*

Széchen Károly 1845-ben, 67 éves korában hunyt el. A családból egyedül őt nem a Széchenek által 1804-ben épített temerini templom szentélye alatt levő családi sírkam-rába helyezték örök nyugalomra, hanem a temerini nyugati temetőben nyugvó jobbá-gyai közé. A síremléken ez a felirat olvasható: *„Néhai méltóságos temerini Széchen Károly gróf úrnak Cs. Kír. Alezredesnek hamvait rejti ezen sír. Halhatatlan lelkét erényteljes földi pályáján an. 67-ik évében 1845-ik eszt. mártius hó 24-én magához szólította a teremtő. A fejedelem, a hon hű bajnokának, szeretett férjnek, legjobb atyának, jobbágyai gyámolójának, jötevőjének, a mely gyászba borult vigasztalhatatlan özvegy grófnő született Almásy Josefa hálás emlékül."*

Ökrész Károly

Irodalom: Jovin, Slavko: Epidemija kolere u Vojvodini 1831. Novi Sad. – Hasznos Mi-ltságok) A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz) 1831. Nro 35,36 – Vasárnapi Újság, Gróf Szécsen Antal, Pest, július 15-én 1860.